

ПОТУЖНІСТЬ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ТА СУЧАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ СИЛИ: УКРАЇНА В СВІТІ

Матвіїшин Є.Г., Оцабрик І.І.

Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України

Визначено сучасну потужність оборонно-промислового комплексу України та її військової сили. Проаналізовано Міжнародний рейтинг Global Firepower станом на 2017 рік. Досліджено стан закупівлі основних зразків нового та модернізованого ОВТ та стан відновлення основного озброєння та військової техніки Збройних Сил України у 2015-2016 рр. Вивчено особливості ОПК України та винесено пропозиції щодо підвищення потужності ОПК та осучаснення військової сили.

Ключові слова: індекс потужності, оборонно-промисловий комплекс, військова сила, озброєння та військова техніка, державна цільова оборонна програма розвитку, людський ресурс.

Постановка проблеми. Загострення конфлікту на Сході країни актуалізувало необхідність структурної реформи у ОПК України. Виділимо основні проблеми ОПК, що потребують нагального вирішення:

– Неєфективна система державного управління сектором, що перш за все пов'язано з відсутністю чітких довгострокових цілей розвитку ОПК та забезпечення довгострокового фінансування оборонних підприємств, а також єдиної цілісної системи управління ОПК. Не сформована узгоджена позиція керівництва держави щодо функціонування ОПК у таких аспектах, як: необхідність посилення вертикалі управління сектору у підпорядкуванні Міноборони України, доцільність приватизації підприємств ОПК, участь приватних підприємств у обороноздатності ЗСУ, пріоритетні напрямки розвитку виробничого потенціалу ОПК, шляхи стимулювання інноваційного розвитку ОПК, тощо. На сьогодні все ще відсутні державні програми реформування ОПК, розвитку озброєння і військової техніки, тому управління реформою сектору безпеки і оборонною промисловістю здійснюється в ручному режимі.

– Хронічне недофінансування програм розвитку ОПК. Оборонні підприємства потребують масштабної реконструкції та технічного переоснащення, а галузеві науково-дослідні інститути перебувають у занедбаному стані. Ситуація з фінансуванням ОПК почала змінюватись лише

після розгортання воєнного конфлікту на Сході України та російської агресії проти України, що стало поштовхом для покращення механізму фінансового забезпечення ОПК.

– Неєфективне законодавче забезпечення діяльності сфери ОПК. Реформа ОПК потребує перегляду та розробки нової законодавчої та нормативно-правової бази. Важливим напрямом роботи є вдосконалення нормативної бази щодо здійснення державного оборонного замовлення, регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності та захист міжнародних інвестицій у сфері ОПК, військово-технічного співробітництва, правил участі іноземних підприємств у спільному створенні нової зброї і виконання держоборонзамовлення, державно-приватного партнерства та участі приватних підприємств у держоборонзамовленні, здійснення лізингових та офсетних схем тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародний рейтинг Global Firepower щороку надає унікальний аналітичний виклад даних про сучасні військові сили країн світу. У 2017 році США, Росія та Китай традиційно розділили між собою першу трійку, Україна ж посіла у списку 30 місце. Є 50 критеріїв, які визначають індекс потужності держави. Бонусами є ядерний потенціал, членство в НАТО, боєздатність та кількість видобутку нафти, а штрафами нерозвинений флот при виході країни до моря, великий

зовнішній борг, погане покриття доріг і незручне залізничне полотно та велике споживання нафти (табл. 1).

Таблиця 1
Дані про Україну з Рейтингу станом на 2017 рік

Сталі критерії	Дані з рейтингу	Одиниці виміру	Місце в рейтингу (серед 133 країн)
Населення	44 209 733	чоловік	31
Загальна площа	603 505	км кв	45
Берегова лінія	2 782	км	35
Довжина сухопутного кордону	5 618	км	30
Внутрішні водні шляхи	2 150	км	43
Порти і торговельні термінали	6	одиниць	42
Дорожнє покриття	169 495	км	29
Залізничне покриття	21 658	км	12
Кількість аеропортів (пристосованих для військових маніпуляцій)	187	одиниць	30

Людський ресурс – це ключовий критерій у рейтингу, адже чисельність населення прямо пропорційно впливає на кількість військових кадрів, потенційних призовників та резервний запас. Перше місце у Рейтингу зайняв Китай (750 млн дол.), друге – Індія (616 млн дол.), третє – США 70 (145 млн дол.), на 28 місці – Україна (22 млн дол.).

За даними Global Firepower, на 2017 рік населення України складає 44 млн 209,7 тис. осіб. Хоча за оцінкою Державного агентства статистики України, станом на 1 лютого 2017 року, без урахування окупованої території АР Крим і Севастополя, ця цифра складає 42 млн 558,3 тис. осіб. За цими показниками Україна займає 31 місце серед 133 країн світу.

Придатних до військової служби в Україні укладачі рейтингу нарахували 15,7 млн (30 місце), а тих, які досягнули призовного віку – 482 тис. осіб (49 місце). Загальна кількість військового персоналу в Україні 1 млн 182 тис. осіб – це діючі військовослужбовці (28 місце), а 1 млн – це резервісти (10 місце).

Рівень розвитку повітряних сил, кількість одиниць техніки – серйозні показники могутності держави у рейтингу (табл. 2).

Станом на 2017 рік Україна у своєму арсеналі має 39 винищувачів (49 місце), 66 одиниць штурмової авіації та бомбардувальників (40 місце), 89 одиниць транспортних військових літаків (47 місце), 40 навчально-тренувальних літаків (53 місце), 87 вертольотів (44 місце) та 34 ударних літаки (18 місце).

Саме через малорозвинений флот Україна опинилась на 75 місці рейтингу: між Гватемалою і Демократичною Республікою Конго. Дозволити

собі авіаносці може лише 13 країн зі 133, есмінці – у 12 країн, а субмарин немає навіть у більш економічно розвинених, ніж Україна, держав. Питання полягає у доцільності комплектування (табл. 3).

Таблиця 2
Загальна потужність військово-повітряних сил станом на 2017 рік
(кількість одиниць)

Місце в рейтингу	Країна	2016	2015	2014
1	США	13 762	13 444	13 892
2	Росія	3 794	3 547	3 429
3	Китай	2 955	2 942	2 860
41	Казахстан	239	244	233
42	Україна	238	234	222

Таблиця 3
Військово-морські сили
(кількість одиниць)

Місце в рейтингу	Країна	2016	2015	2014
1	КНДР	967	967	1061
2	Китай	714	714	673
3	США	415	415	473
75	Україна	25	25	25

Фрегат в Україні один – це «Гетьман Сагайдачний», який базується в Одесі. У країн, які мають вихід до моря, досить велика кількість патрульних катерів. Україна на 98 місці за цим критерієм, адже клас таких катерів відсутній. Йому відповідає клас артилерійських катерів, які в Державній прикордонній службі віднесені до прикордонних сторожових катерів.

Таблиця 4
Бойові танки
(кількість одиниць)

Місце в рейтингу	Країна	2016	2015	2014
1	Росія	20 216	15 398	15 398
2	Китай	6 457	9 150	9 150
3	США	5 884	8 848	8 848
10	Ізраїль	2 620	4 170	4 170
11	Україна	2 449	2 809	2 809

Станом на 2017 рік Україна у своєму арсеналі має 8 217 бойових машин піхоти (6 місце), 1 302 самохідних артилерійських установ (6 місце), 1 669 гаубиць (11 місце) та 625 реактивних систем залпового вогню (10 місце) (табл. 4).

У формулі, за допомогою якої рахується індекс потужності армії держави, є показники видобутку, споживання і резервних запасів нафти. За даними фахівців рейтингу, Україна щодня видобуває 40,5 тис. барелів та посідає 54 місце зі 133 і знаходиться між Туреччиною та Новою Зеландією. Споживаємо 317 тис. барелів на день і посідаємо 38 місце. Щодо запасів, то Україна має ще 400 млн барелів. Перше місце по запасах знайти у Венесуелі, друге – у Росії, третє забрала Саудівська Аравія.

Мета статті. Проаналізувати потужність українського ОПК та визначити його місце у західному оборонному просторі.

Завдання:

– зробити чимало правових змін та докорінно змінити регламентацію роботи українських компаній та інвесторів на українському ринку;

– оптимізувати витрати й намагатись виділяти більше фінансового ресурсу на сучасну зброю. Відповідно до специфіки НАТО, усі витрати на грошове забезпечення (заробітну плату), обмундирування, речове забезпечення та харчування солдата не можуть перевищувати 50% оборонного бюджету;

– подбати про кібербезпеку, забезпечити армію цифровими радіостанціями, тепловізорами та високоточними боєприпасами;

– розглянути варіант, не вкладати фінансовий ресурс у підвищення потужності ОПК та осучаснення військової сили, а забезпечити умови, за яких приватних коштів інвесторів (українських чи іноземних) буде достатньо.

Об'єкт дослідження. Оборонно-промисловий комплекс України та його конкурентоспроможність у світі.

Предмет дослідження. Сучасна потужність військової сили України у світовому рейтингу.

Виклад основного матеріалу. Сучасний український оборонно-промисловий комплекс (ОПК) у його нинішньому вигляді – це далеко не самостійний цілеспрямовано створений комплекс, а уламок єдиного радянського. Відразу після здобуття незалежності це стало причиною глибокої кризи з багатократним зменшенням виробництва та зайнятості ще з 1990-х років і триває по сьогодні. Слід зазначити, що ОПК в Україні є одним із найбільших світових експортерів та навіть виробників продукції військового призначення, але держава не може повноцінно та збалансовано забезпечити необхідною зброєю власні Збройні Сили.

ОПК України є досить потужною і високотехнологічною галуззю економіки України, при тому що протягом останнього десятиліття український ОПК працював переважно на зовнішній ринок через відсутність фінансування внутрішнього попиту. Результатом відсутності стратегічного планування чинників посилення обороноздатності українського війська та відповідної політики у сфері ОПК стало фактичне роззброєння армії та знана залежність ОПК та суміжних галузей від кооперації РФ. В умовах розгортання збройного конфлікту на Сході із залученням російського ОПК до підтримки терористичних угруповань ДНР та ЛНР керівництво країни поступово трансформувало політику щодо розвитку ОПК: скасовано українсько-російські програми виробничої кооперації у секторі ОПК, збільшено фінансування як армії в цілому, так і розробки та виробництва озброєння, амуніції, військової техніки тощо. Разом з тим спостерігається невизначеність позицій влади щодо напрямків реформування та моделі функціонування сфери ОПК України, яка в умовах військової загрози та відмови з боку західних партнерів надати летальну зброю стає визначальною у підтриманні національної безпеки та збереження державного суверенітету.

Дестабілізація ситуації на сході України, розгорнення повномасштабних військових дій засвідчили низьку здатність українських збройних сил, оборонного комплексу та українського уряду загалом здійснювати військові операції, а також

якісно забезпечувати потреби фронту. Українська влада виявилась неспроможною спорядити сили АТО найнеобхіднішим: амуніцією, зброєю, технікою, харчуванням. Окрім того, постійно виникала потреба у високотехнологічних приладах, програмному забезпеченні, обмундируванням, постачання яких здебільшого відбувалось через волонтерські організації.

Висновки та подальші дослідження. Згідно індексу потужності Рейтингу Україна зі збройними силами в умовах реальних бойових дій опустилась за останні 3 роки на 10 сходинок (перше місце цього року здобула армія США, на другому – Росія, Крім того, в першу десятку увійшли Великобританія, Японія, Туреччина, Німеччина та Єгипет).

Розглянемо наявні причини, які спричинили дану ситуацію:

– велику кількість одиниць озброєння розпродали, іншу – списали, третю знищено/зіпсовано при веденні бойових дій в зоні АТО. Крім того, Росія, окупувавши Крим, не віддала велику частину української техніки та озброєння. Ще у 2015 році Міністерство оборони України повідомляло, що російська армія залишила собі майже 5 тисяч одиниць техніки ЗСУ, а протягом 2014 року було передано Україні з окупованого Криму 2 036 тис. одиниць.

– оборонний бюджет України росте у гривнях, але автори рейтингу рахують в доларах. Протягом 2014-2016 рр. гривня впала втричі. Виходячи з обмеженості фінансових можливостей, Міністерство оборони обирає пріоритетні сфери розвитку війська. Оскільки флот страждає, сухопутні війська фінансуються краще.

– аналітики Рейтингу залишили довжину українського кордону, яким він був до війни. Не враховано, що частину території український уряд не контролює взагалі, як на сході України, так і цілий Кримський півострів.

– не визначено до кінця як рахували призовників, адже на території непідконтрольного Донбасу багато осіб призовного віку, але воюють вони не в українській армії, а іноді навіть проти неї. І це теж громадяни України.

– деякі країни у першій тридцятці піднялися вище за Україну не тому, що українська армія стала гіршою, а тому, що розвивають свої війська швидше за Україну. Наприклад, КНДР – ще 3 роки назад ця країна була за межами 30-ки, проте через тотальну мілітаризацію заскочила відразу на 23 місце. А Канада навпаки, була 16-ю, а тепер лише 26, хоча індекс говорить, що її армія стала сильнішою. Це як з нашим ВВП – ми розвиваємось та ростемо, але не настільки, щоб угнатися за рештою розвинених країн, які роблять це краще. Так, справді Україні в Рейтингу скотилась, проте варто дивитися не лише загальну цифру, а й індекс потужності війська, який зростає з кожним роком. Чим менше значення, тим потужніша армія. Якщо в 2014 році в Рейтингу Україна посіла 21 місце з індексом 0,82, то цього року індекс складає 0,56 (табл. 5).

Не зважаючи на наявні проблеми в умовах обмеженості бюджету, на проведення бойових дій на лінії фронту, гібридних форм і диверсій в тилу, обороноздатність держави підвищується, як і боєздатність війська. Армія перестала бути стигматизованим явищем і має місце на існування в майбут-

ньому України. Хороші показники за 50 критеріями стосуються не лише армії, а й усієї країни.

Таблиця 5

Індекс потужності за останні 3 роки

Місце в рейтингу	Країна	2016	2015	2014
1	США	0,08	0,09	0,17
2	Росія	0,09	0,1	0,19
3	Китай	0,09	0,1	0,23
29	Швеція	0,56	0,58	0,81
30	Україна	0,56	0,59	0,82
31	М'янма	0,6	0,66	1,18

За роки війни на Сході Збройні Сили України не лише ввійшли в ТОП-30 самих сильних армій

світу, але й перевищили свої військові видатки в 2% ВВП. Сьогодні, українська військова сила є фактором європейської політики. Те, як НАТО та ЄС допоможуть Україні використовувати її військову силу, може відіграти важливу роль для глобального світу. Україна тепер має великі збройні сили, які на тривалий період часу будуть фактором політики в Європі.

Військові експерти зазначають, що деякі навички українських солдат (особливо по тактичним комунікаціям), перевищують середні показники більшості американських військових формувань. Згідно спостережень та аналітичних даних, війна на Донбасі посилила свідомість та дала мотивацію солдатам, а також змусила міністерства оборони та вище керівництво України адаптувати структуру армії – вперше з часів її створення.

Список літератури:

1. Офіційний сайт ДК «Укроборонпром»: режим доступу <http://www.ukroboronprom.com.ua> – [Електронний ресурс].
2. Закон України «Про Державний Бюджет України на 2016 рік» (зі змінами): режим доступу <http://www.mil.gov.ua> – [Електронний ресурс].
3. Закон України «Про Державний Бюджет України на 2017 рік» (зі змінами): режим доступу <http://www.mil.gov.ua> – [Електронний ресурс].
4. Указ Президента України від 26.05.2015 № 287 «Стратегії національної безпеки і оборони»: режим доступу <http://www.mil.gov.ua/287.html> – [Електронний ресурс].
5. Рейтинг Global Firepower 2017: режим доступу http://www.global.fire.power_2017.com – [Електронний ресурс].

Матвишин Е.Г., Оцабрик І.І.

Львовский региональный институт государственного управления
Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

МОЩНОСТЬ ВОЕННО-ПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА
И СОВРЕМЕННОЙ ВОЕННОЙ СИЛЫ: УКРАИНА В МИРЕ

Аннотация

Определено современную мощность военно-промышленного комплекса Украины и ее военной силы. Проанализирован Международный рейтинг Global Firepower на 2017 год. Исследовано состояние закупок основных образцов нового и модернизированного вооружения и военной техники и состояние восстановленного основного вооружения и военной техники Вооружённых Сил Украины в 2015-2016 годах. Изучено особенности ВПК Украины и вынесено предложения о повышении мощности ВПК и современности военной силы.

Ключевые слова: индекс мощности, военно-промышленный комплекс, военная сила, вооружения и военной техники, государственная целевая военная программа развития, человеческий ресурс.

Matvuishin E.G., Otsabryk I.I.

Lviv Regional Institute of Public Administration
of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

DEFENSE-INDUSTRIAL COMPLEX CAPACITY
AND MODERN MILITARY FORCE: UKRAINE IN THE WORLD

Summary

Modern Ukrainian Defense-Industrial Complex capacity and its military firepower are defined. World ranking by Global Firepower for 2017 is analyzed. Procurement status of basic examples of new and modernized armament and military equipment and status of the restoration of basic armament and military equipment of the Armed forces of Ukraine in 2016-2017 are researched. The features of Ukrainian Defense-Industrial Complex were studied and proposals for the increase of its capacity and military force modernization were made.

Keywords: capacity index, defense-industrial complex, military firepower, armament and military equipment, state target defense development program, human resource.